

Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, Bind V, Hefte 7, 1935

J. KR. TORNØE
HVITSERK OG BLÅSERK

A. W. BRØGGERS BOKTRYKKERI AS - OSLO

HVITSERK OG BLÅSERK

AV

J. KR. TORNØE

Det merkeligste avsnitt i Norges historie er vel vikingetiden da nordmennene utviklet sin skibsfart og sitt sjømannskap til en slik høide at de ikke lenger var avhengige av kystene men kunde begi sig ut på de store verdenshav. Dette blev begynnelsen til de store opdagelser av nytt land som nordmennene gjorde før noe annet folk. Det førte til opdagelsen av Island, Grønland og Amerika. Skjønt man lenge var i tvil om man skulde regne Leiv Eiriksson eller Columbus som Amerikas opdager, er det vist ikke lenger noen som er i tvil om dette nu. Anderledes er det når det gjelder reiser i Nordishavet hvor man også hadde drivisen å kjempe mot. Helt til det siste har vi gått ut fra at Østgrønlands kyst stort sett måtte antas å være utilgjengelig med de fartøier man hadde under Grønlands første kolonisasjon. I det minste har vi ansett det for et rent ulykkestilfelle om noen i den tid skulde være kommet i land på den nordlige del av Østgrønland. Der foreligger dog i den gamle litteratur beretninger om reiser til navngitte steder på Østgrønland. Men hvor disse steder lå har det vært delte meninger om. For det meste har man festet disse navn til den sydligste del av landet, særlig i strøket omkring Kapp Farvel. Ofte har jeg tidligere tenkt på om disse stedsbestemmelser kunde være riktige. Men det nytter lite å arbeide med disse spørsmål hvis man ikke har sett landet. Det er først når man har reist der og fått oversikt over de naturlige forhold at man kan gjøre de kombinasjoner som skal til for å forstå kildene riktig.

Å få disse gamle navn på Østgrønland riktig stedfestet vil ha stor interesse fordi vi derved kan gjøre oss op en mening om de gamle reiseruter og fangstfelter m. m. Den kunnskap vi har om Østgrønland fra denne første tid vil bli så meget mere verdifull når vi kan knytte den til bestemte steder. Man kan da utfylle de gamle beretninger med den kunnskap vi har om disse steder idag. Først da får disse

gamle kilder sin fulle verdi for oss. Dette kan gi anledning til nye kombinasjoner og skaffe oss nye verdifulle opplysninger.

Jeg har vært så heldig å få anledning til å se store deler av både Spitsbergen og Østgrønland. Derfor bestemte jeg mig til å forsøke å stedfeste en del av de gamle navn, da jeg reiste til Grønland i 1931. Vi reiste ut fra Brandal på Sunnmøre med ishavsfartøiet »Signalhorn« i midten av august. Gikk over til Langanes på Island, fulgte Islands nordkyst til Straumneset, derfra satte vi kurs for Storfjorden på Grønland, men forandret senere kursen slik at vi kom i nærheten av Blossvillekysten. Derfra reiste vi sydover og var inne i fjordene på flere steder helt ned til Lindenowfjorden. Vi reiste hjem syd for Island, over Færøyene til Brandal på Sunnmøre. Ymse ting tyder på at denne reiserute er den samme som de gamle nordmenn ofte benyttet fra Norge over til Grønland og hjem igjen.

Grønlands opdagelse.

Om Grønlands opdagelse meddeler Islands Landnámabok og Bjørn Jónssons Grønlands Annaler i korte trekk følgende: En nordmann som hette Gunnbjørn, sønn til Ulv Kråka, seilte omkring Island, da han ca. år 876 kom over fra Norge. Idet han var vest i havet, syntes han samtidig som han så Snæfellsjökul på Island å se en jökul vest i havet. Denne beretning husket man på Island og senere reiste Snæbjørn Galte ut for å søke landet og slå sig ned der. Han fant også land og bygget der en hytte. Men det blev uvennskap og drap blandt deltagerne. De som overlevde striden forlot landet om vinteren eller våren og kom først til Hålogaland i Norge og senere til Vadil på Island.

Omkring år 985 reiste Eirik Raude fra Island til Grønland. Han søkte landet i samme retning som Gunnbjørn hadde sett det. Bjørn Jónssons Grønlands Annaler sier: »Upphaf ok medal þartil, hvarfyrir Eiriks Raudi uppsigldi Grænland, var ei annad enn þetta, at þat ord var i gamalla manna minni, at Gunnbjørn, son Ulfs Kráku, þottist sed hafa til annars jökulsins i vesterhafinu, en Snæfellsjökul hingat, þa er han rak vester i haf, eptir þat han for frá Gunnbjarnareyjum«. (Ophavet til at Eirik Raude seilte til Grønland var ikke annet enn at gamle folk husket det ord at Gunnbjørn, sønn til Ulv Kråka, syntes å ha set en jökul vest i havet samtidig som han så Snæfellsjökul på Island, da han rak vest i havet efter at han for fra Gunnbjørnsøyene.)

Det første spørsmål som melder sig her, er om det var mulig å se Island og Grønland samtidig.

Vår kurs kom til å ligge vestligere enn den burde hvis vi skulde ha håp om å se begge land samtidig. Dessuten var det en del skodde mot Island, så jeg måtte opgi håpet om ved selvsyn å kunne kontrollere de gamle kilder.

Istedet tok jeg min dagbok og så spurte jeg mannskapet om det var slik at man kunde se begge land samtidig. Vår skipper bekreftet dette. I min dagbok noterte jeg:

»Skipper Peter S. Brandal jr. fortalte at på ca. 68. breddegrad har han i klart vær sett fjellene på Island og Grønland samtidig. Maskinist Olaf Henriksen som har reist her mange år med selfangere, har flere ganger hatt anledning å se fjellene på Island og Grønland samtidig. Man ser dem fra dekket og ikke bare fra tønna. Jeg spurte om de hadde sett begge land samtidig lenger syd i Grønlandsstredet, men det hadde ingen. Det var enighet om at det kun var i de farvann hvor vi da var, omkring 68° n. br. man kunde se begge land samtidig.«

Mannskapets uttalelser virket helt overbevisende på mig, og jeg gikk ut fra at beretningene i de gamle kilder således var helt riktige. Fridtjof Nansen behandler dette spørsmål i sin bok »Nord i Tåkeheimen«, og sier side 226:

»Det fortelles på et par steder i gamle beretninger at når en var midt mellom Island og Grønland kunde en i klart vær på en gang se Snæfellsjøkel på Island og Blåserk (eller Hvitserk) på Grønland. Dette er etter min erfaring ikke mulig selv om man tar en sterk refraksjon eller endog luftspeilingen til hjelp, men gjenskinnet på himmelen av landene eller isen kan en derimot se og en som seiler (langs iskanten) øst- eller vestover kan meget vel se toppen av Snæfjellsjøkel og toppen av Ingolvs fjell på samme dag.«

Som man ser mener Nansen nærmest at det er umulig å se Island og Grønland samtidig og jeg må da undersøke om de opplysninger jeg har fått om disse ting kan bero på en misforståelse og om de i det hele kan være mulige.

Siden Nansen i 1911 utgav sin bok »Nord i Tåkeheimen«, har vi fått megen ny kunnskap om Grønland. Selfangernes utsagn om at de har set begge land samtidig er således nytt. Likeledes har vi fått anslått høide og beliggenhet av en del fjell på Grønland som kan brukes til beregning av den synsvidde det her gjelder. Mount Rigny på 69° n. br. er som vi senere skal se det samme fjell som i kildene kalles *Blåserkr*. Det ligger like ved kysten og er ifølge sjøkartene ca. 7600 fot (2320 m) høit, — altså omtrent som Galdhøpiggen.

— På Island er det nærmeste fjell, Snæfjallanes på østsiden av Isafjord, 793 m høit. Synshøiden på broen av en ishavsskute anslår vi til 4 m. Vi beregner så synsviddnen fra disse fjell og finner for Blåserk (Mount Rigny) ca. 107 n (= nautiske) mil og for Snæfjallanes 63 n mil, tilsammen 170 n mil. Avstanden mellom landene er på dette sted 160 n mil, men avstanden mellom fjelltoppene 185 n mil. Synsviddnen er altså 10 n mil lenger enn avstanden mellom landene, men den er 15 n mil kortere enn avstanden mellom fjelltoppene. Etter dette skulde det altså ikke være mulig å se disse to fjell samtidig, men det er ikke meget som mangler. Når denne beregning ikke stemmer med sjømennenes erfaring, så kan det komme av at Mount Rignys høide og beliggenhet kan være unøiaktig angitt. Dertil kommer at vi har regnet med en middels refraksjon, nemlig den koeffisient som anvendes ved målinger på land, mens det er under sterk refraksjon man kan ha sett begge land samtidig. Dette kan forklare uoverensstemmelsen. Dessuten er der et par høie fjelltopper sydvest for Blåserk og det kan være disse man har set. Deres høide er ukjent.

Synsviddnen i polarstrøkene kan økes meget sterkt ved at tørre varme luftlag trekker innover kolde tunge luftlag. (Se professor Hobbs i *Geografiska Annaler* XV, Stockholm 1933, side 218.)

For å være sikker på at mine notater var riktige og at jeg ikke hadde misforstått mine reisefeller på turen til Grønland, skrev jeg til ishavsreder Martin Karlsen, Brandal, og anmodet ham om å undersøke saken nærmere. På denne henvendelse fikk jeg følgende svar datert 15. februar 1933: »Modtat Deres brev av 9. ds. Meddeles at jeg har konferert med skipper Petter Brandal om nevnte spørsmål, og får bekreftet at han i 1927 da han var skytter med selfangeren »Polaric«, så land på Island og Grønland samtidig. Jeg har talt med skipper Johan S. Overå, Hjørungavåg, som det år var fører av »Polaric« og han bekrefter også at man det år så fjellene på begge land samtidig.

Jeg har ikke fåt tak i maskinist Henriksen, men jeg har talt med en del andre ishavsskipper her. Det er vist ikke mange som har set begge land samtidig. Ingen andre av de som jeg har talt med her, har set dette, men samtlige har hørt fra andre ishavsskipper om tilfelle da man har set begge land. Bl. a. skal skipper Sandvik i Hærø (den eldste aktive ishavsskipper på Sunnmøre) ha set begge land samtidig. Det er nok et tilfelle som kan hende en gang hvert tyve år.«

I en senere skrivelse av 28. februar 1933 sier hr. Karlsen:

»I tilslutning til tidligere opplysninger ang. om ishavsfolk har set Island og Grønland samtidig under opphold i Strædet, meddeles at en av våre tidligere ishavsskipperer, som i mange år har befart dette felt tilskrev mig således: »Har mottatt dit brev av 13. februar og ser at det er spørsmål om det er mulig å se Island og Grønland samtidig. I 1917 mens jeg hadde »Løftingen« så jeg ganske tydelig begge land samtidig. Det var da særlig gunstigt veir og ikke hildr.«

Dette finner jeg tilstrekkelig til å fastslå at man kan se Island og Grønland samtidig. Dermed er det også bevist at de gamle kilder er riktige og pålitelige på dette punkt.

Hvitserk.

Vi vil nu gå over til Grønlandskysten nordvest av Island — til den kyst som ligger Island nærmest og som kan sees samtidig med dette land. Fra Mount Rigny går der i sydvestlig retning en meget høi fjellrekke. En av de høieste topper på denne fjellkjede er den som ligger på ca. $68^{\circ} 45'$ n. br. og $29^{\circ} 44'$ v. l.

Engelskmannen Watkins anslo under sin ekspedisjon i 1930 høiden på dette fjell til ca. 12 000 fot. (Se Geographical Journal Vol. LXXX 1932, p. 5.) En annen englender som i 1932 deltok i Einar Mikkelsens ekspedisjon har dog ment at ovennevnte høide var noget for stor og har anslått den til vel 10 000 fot. (Se Geographical Journal Vol. LXXXI, 1933, p. 399.) En høide på 10 000 fot = 3 050 m gir en synsvidde på 115 n mil. 12 000 fot gir en synsvidde på 127 n mil under vanlige værforhold. Ifølge avismeddelelser er fjellet i år (1935) besteget av den engelske Wager-ekspedisjon og høiden målt til 3 600 meter. Det gir en synsvidde av 126 n mil.

Da vi den 20. august 1931 gikk over fra Island til Grønland la jeg merke til dette imponerende fjell. Det var meget høiere enn fjell jeg hadde sett noen gang før. Jeg antar at det er så høit at sneen aldrig smelter på dets topper. Derfor er det alltid hvitt. Jeg kom straks til å tenke på *Hvitserkr*.

Fjellet passet slående til dette navn fordi det var sneklædt og hvitt helt til topps. Jeg mente dog at Hvitserk lå sydligere i nærheten av Kapp Farvel. Jeg trodde heller ikke at de gamle grønlandsfarere hadde bereist denne beryktede kyst, og jeg ventet å finne Hvitserk når vi kom lenger sydpå. På turen videre sydover speidet jeg derfor stadig efter Hvitserk, men noe fjell som svarte til dette navn fant jeg ikke sydligere, da alle fjell der var mørke.

Om Hvítserkr er der også tidligere skrevet en hel del. C. C. Rafn mener i Grønlands Historiske Mindesmerker, Bind III, side 850, at Hvítserkr er det samme som Kapp Farvel.

Fridtjof Nansen skriver også om dette navn i sitt verk »Nord i Tåkeheimen« side 225—226: »Navnet *Hvítserkr* synes å måtte passe best på en bre, og ved å se på de forskjellige forbindelser hvori det nevnes i beretningene, får jeg nærmest det inntrykk at det i senere tid ofte har vært brukt som navn på selve innlandsisen på Grønlands østkyst og sydkyst, og da man under seilasen til østerbygden så innlandsisen mest på den sydlige østkyst, hvortil det også blev foretatt fangstferder, blev *Hvítserkr* helst navn på den søndre jøkel, som i fortellingen om Einar Sökkason (ovenfor s. 217); men den kunde også være Midjøkelen. — — —«

Kommandør Gustav Holm i Meddelelser om Grønland B. LVI side 297 slutter sig til Nansens forklaring i det han sier: »Hvad Hvidsærk angaar, mener Fridtjof Nansen (l. c. S. 225), sikkert med rette, at navnet i senere tider i al almindelighed blev en betegnelse for indlandsisen paa Grønlands østkyst, og viser, at det nettop i Erik Walkendorffs kursforskrift opfattedes saaledes.«

Denne forklaring tror jeg det vil være umulig å slutte sig til når man først har sett Blossevillekysten med sine mektige fjell.

For å prøve å finne ut hvad det var for et fjell eller muligens bre som de gamle grønlandsfarere kalte *Hvitserk* skal vi se litt på de gamle kilder.

Den første kunnskap man fikk om Grønland var at Gunnbjørn så Grønland og Island samtidig. Han måtte da ha vært i stredet nordvest for Island og han må ha sett Grønland i nordvest for Island. Da Snæbjørn Galte og senere Eirik Raude søkte Grønland, må vi gå ut fra at de søkte landet i samme retning som Gunnbjørn hadde sett det — hvad kildene også antyder. De måtte reise mot nordvest fra Island, mot Blossevillekysten. De ovennevnte fjell vilde da bli det første man opdaget på Grønland, og de blev naturlig nok seilmerker for senere reiser til Grønland. En kursforskrift i biskop Gissur Einarssons kopibok (biskop i Skálholt 1541—48) sier:

»Er veiret klart og godt siktbart, med kurs rett vestover, så sees Snæfellsjøkul på Island i nordost og *Hvitserk* på Grønland i nordvest.«

Som man ser peker dette punkt henimot at *Hvitserk* må ligge på Blossevillekysten.

I en geografisk beskrivelse »Gripla«, Grønlands Historiske Mindesmerker, Bind III, side 224, heter det bl. a.

»Frá Bjarmalanði liggja óbygðir norðr allt til þess er Grænland kallast. En botnar gánga þar fyrir, ok víkr landinu til útsuðrs, eru jöklar ok firðir, eyjar liggja úti fyrir jökulunum; fyrir einn jökulinn geta þeir ekki ransakað, fyrir annan er hálf s mánaðar ferð, fyrir þriðja vikuférð; [er sá næstr bygðinni; þar heitir Hvítserkr; þá víkr lanðinu til norðrs; en sá eigi vill missa bygðina, stefni hann í útsuðr].« (Fra Bjarmeland ligger ubygder helt til det land som kalles Grønland. Men der går botnar (havsbotnar) foran (landet) og landet viker mot sydvest, der er jøkler og fjorder, øyer ligger utenfor jøklene. En av jøklene kan man ikke undersøke. Til en annen (jøkul) er det en halv måneds reise, til den tredje er det en ukes reise, den er nærmest bygden, den heter Hvitserkr.)

Også denne beskrivelse gir god mening. Man antok at der var sammenhengende land fra Bjarmaland til Grønland, men foran dette land som man vel antok var lavt, var der is og der var »botnar fyrir«, d. v. s. at havet gikk inn i isen i bukter omtrent på samme måte som fjordene går inn i landet. Der hvor havet eller fjordene slutter, der er det botnen. Derav kommer betegnelsen »havsbotnen«. Fra disse botner kommer vi vestover til Grønland. Derfra går landet i sydvest.

Den ene jøkul har man ikke kunnet undersøke. Det vil si at den ligger så langt nord at der har det ikke vært fremkommelig med skib eller på annen måte. Til en annen jøkul er det en halv måneds reise. Her blir det spørsmål om hvorfra man skal regne reisen, fra Norge, Island eller Grønland. Norge og Island nevnes ikke på noen måte i forbindelse med disse reiser. Derimot nevnes *bygden* som i denne forbindelse neppe kan være annet enn den nærmeste bygd, Østerbygden på Grønland. Det er mulig man her tenker på en jøkul langt nord på Østgrønland, og en halv måneds ferd med ishindringer, kan da passe godt. Man skal her legge merke til at avstanden ikke er oppgitt i så og så mange »dægra sigling« slik som det er i kursforskrifter. Dette tyder nettop på at man til vanlig ikke kunde sette seil og under en direkte kurs nå frem til jökulen, for da vilde det vært naturlig å oppgi avstanden i »dægra sigling«. Men her lå drivisen imellem. Man måtte seile omveier utenom isen og ro sig frem mellem isflakene og i landråken, eller man måtte søke land og ligge stille til isforholdene bedret sig. Alt dette og mere til er innbefattet i »hálf s mánaðar ferð«.

Til den tredje jøkul er det en ukes reise. Den er nærmest bygden — den heter Hvitserk. Når man her regner reisen fra det bebyggede Grønland (bygden), så kan Hvitserk ikke ha vært noen jøkul eller noe fjell i nærheten av Kapp Farvel. Hvitserk må søkes langt nord på Østgrønlandskysten.

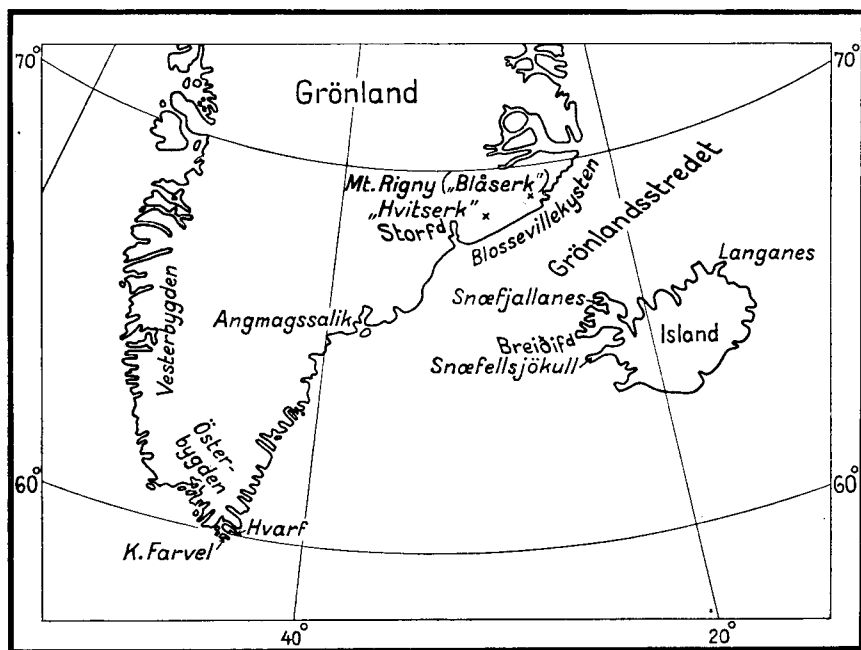
Fra Østerbygden på Grønland til Hvitserk på Blossevillekysten ca. $68^{\circ} 45'$, kan godt passe med »vikuferd« under gunstige is- og værforhold.

At landet fra Hvitserk bøier mot nord passer også på Blossevillekysten. Det er også Walkendorffs kursforskrift at den som vil til det bebyggede Grønland skal styre mot sydvest fra Hvitserk, eller når han har Hvitserk i nord. Ligger Hvitserk på Blossevillekysten, så ligger Kapp Farvel i sydvest for den, så det stemmer med kursforskriftene.

Ivar Bårdsson het en norsk prest som var bestyrer av bispegården på Gardar i Grønland i årene omkring 1350. I hans beretning, »Det gamle Grønlands beskrivelse«, utgitt av Finnur Jónsson, Kjøbenhavn 1930, heter det: »The som segle vilde vdaff Bergenn retledis till Grønland och komme icke till Island, tha skulle the seigle ret vdj vesther, saa lingi the komme sijndenn ved Island til Røckesnes, och tha skulle the vere xij vgger søes sijnder i haffued aff forne Røckesnes, och saa met forne vesterlede skall hand komme vnder det høge land vdj Grønmland, som heder Huarff.«

Kursen fra Bergen sønder om Island til Kvarv (ved Kapp Farvel) er her riktig. Men så står der: »En dagh tilforn førend mand kand sie forne Huarff skall hand sije et andet højigt bierigh som heder Huitserck, end vnder forne ij field, som Huarff heder och Huidserck, ligger et ness, som heder Herioldzness, og ther ved ligger en haffn som heder Sand, almindeligh haffn for Normend och kiøbmenn.«

Når det står her at man på denne rute skal se Hvitserk en dag før man kommer til Hvarf, så vet vi som har reist der at det ikke er riktig. Fra Kapp Farvel går Grønlands østkyst omtrent i retningen nord—syd og man vil ikke se fjellene nord for Lindenowfjorden særlig lenge før man ser Kapp Farvel, da landet her er nokså høit. At man på denne rute skal se Hvitserk en dag før man kommer til Hvarf må bero på en feiltagelse. Dernest plaseres Herjolfsnes østenfor Hvarf mellem Hvarf og Hvitserk. Herjolfsnes' beliggenhet er nu fastslått og det må anees for nokså sikkert at Hvarf ikke ligger vestenfor Herjolfsnes men betydelig østligere. Man satte nemlig kurs fra Norge til Hvarf. Dette sted må da ligge i kurslinjen og det må være det

Kartet viser de steder som omtales i teksten.

sted på Grønland hvor man i denne kurs først får landkjenning. Det ligger i sakens natur at man ikke setter kursen fra Norge til et sted som ligger vestenfor Kapp Farvel. Hvarf må som det sted hvor man først får landkjenning på Grønland i denne kurs antagelig være den høie øy (ca. 600 m) som ligger på sydsiden av Prins Christians Sund. Når et skib i nevnte kurs nærmer sig Grønland østfra vil man se østkysten av Grønland blåne meget langt nordover, kanskje helt nordover til Kapp Tordenskjold. Men idet man passerer nord—syd-linjen over før nevnte øy (Kapp Hoppe), vil hele Grønlandskysten nordenfor dette sted kverve (forsvinne) bak om den øya. Derav kommer navnet Hvarf.

Kapp Hoppe er nettop ifølge sin beliggenhet det naturlige punkt å sette kursen til fra Norge, både fordi man der i nærheten vilde finne havn eller smult vann og fordi man derfra kunde reise innenskjers til bygden uten å gå omkring Kapp Farvel. Det samme gjelder også om man kom sydover langs Grønlands østkyst.

Men når Hvarf ligger ved Prins Christians Sund, så må Hvitserk under enhver omstendighet ligge betydelig nordligere. Det er mulig

at bemerkningen om Hvitserk hører til i neste avsnitt av Ivar Bårds-sons bok, som behandler kursen fra Snæfellsnes på Vest-Island til Grønland. Der heter det nemlig i andre kursforskrifter at man skal seile vestover til man har Hvitserk i nord og da skal man styre syd-vestover. Her vil det passe at man ser Hvitserk en dag før man får landkjenning ved Angmagssalik eller sydligere.

I samme retning tyder en annen kursforskrift i erkebiskop Olaus Magnus' verk 1555, gjengitt i Grønlands Historiske Mindesmerker, Bind III, side 474: »Vi vil nu vise veien fra havnen Vestrabard på Island til den høie klippe Hvitserk der ligger i havet midt på seilassen til Grønland.«

Til denne meddelelse er å si, at der ligger ingen høi klippe midtveis mellem Island og Grønland. Men følger man de gamle kursforskrifter fra Nordvest-Island til Angmagssalik på Grønland, vil man som tidligere påpekt få Hvitserk i sikte i nord når man er omtrent midtveis mellem Island og Grønland.

Samme sted nevnes at »Dette lands (Grønlands) østligere kyster vender mot Norge (med den ovenmeldte klippe Hvitserk midt på veien) og fortsettes til henimot Norges konges uovervinnelige festning Vardøhus«.

Det står ikke her hvorfra veien regnes til Norge, men det må vel være fra det bebyggede Grønland til Norge. Måler vi så på kartet fra Kapp Farvel til Hvitserk på Blossevillekysten og derfra videre til norskekysten så ligger Hvitserk her ganske nøiaktig midtveis mellem koloniene på Grønland og norskekysten.

Erkebiskop Erik Walkendorff tenkte på å sende en ekspedisjon til Grønland. I den anledning ser det ut til at han bl. a. har samlet kursforskrifter. En av disse sier:

»Drager han så langt vester og er det så godt sjøsyn og siktbart klart veir da sees Snøfellsjøkel i nordøst liggende på Island og Hvitserk et bjerg så heder, nordvestliggende på Grønland.«

Dette sted i Walkendorffs kursforskrifter følger like etter kursforskriften fra Norge syd for Island til Hvarf på Grønland. Men i denne sydlige rute vil man intet sted se Grønland og Island samtidig. Ja man vil ikke kunne se Snæfellsnes engang. Når der refereres til at man kan se Grønland og Island samtidig, kan man bare befinne sig ett sted og det er i stredet nordvest for Island. Det er naturlig at kursforskriften for den nordlige rute fra Island til Grønland

følger efter kursforskriften for den sydlige rute fra Norge til Kapp Farvel. Som kursforskrift for den nordlige rute blir det her anførte forståelig og riktig når Hvitserk ligger på Blossevillekysten. Da stemmer det også her at Hvitserk ligger i nordvest for Snæfellsjøkelen, men når man ser begge disse fjell samtidig da ligger neppe Snæfellsnes i nord-ost som her står — men i sydost. Det kan tenkes å være en skrivfeil.

Det som kommer etter i ovennevnte kursforskrift gir god mening som fortsettelse på den sydlige rute. Det ser således ut til at man har blandet sammen den sydlige rute fra Norge til Grønland med den nordlige rute fra Norge nord om Island til Grønland. Av grunner som nedenfor skal anføres må man gå ut fra at man også fra Norge benyttet ruten nordenfor Island til Grønland. Fra Nidaros f. eks. er det naturlig å sette kurs for Langanes og følge den nordlige rute til Grønland. Denne rute vil by mange fordeler fremfor den syd for Island. Den er så fordelaktig at selv fra Møre går man nu nord for Island selv om man skal til Sydøstgrønland.

På den sydligere rute vil man nemlig få en østgående strøm hele veien. På den nordlige rute vil man fra Møre få strømmen på siden til man når Island, og vest for Island vil man få strømmen med helt til Vestgrønland. Dertil kommer mange andre fordeler ved den nordlige rute. I denne rute sier det sig selv at når man var seilt ut fra Norge var det første mål å få landkjenning på Island. Det naturlige punkt å søke var Langanes fordi det ligger i ruten og fordi det ved sin eiendommelige form skiller sig ut fra andre nes og gir en sikker landkjenning. Man fulgte så Islands nordligste kyst til Straumneset, hvorfra man så søkte landkjenning på Grønland. Nærmest her er da Blossevillekysten med sine høie hvite fjelltopper som er lett kjennelige i forhold til andre fjell. Det er derfor rimelig at disse viktige seilmerker går igjen i kursforskriftene. Når man har reist disse ruter, vil man føle sig sikker på at nettop disse punkter vil bli nevnt i kursforskriftene uansett om de tidligere hadde navn eller ikke.

En annen av erkebiskop Erik Walkendorffs kursforskrifter sier:

»Item er mand søndenfor Breedefjorden i Island liggendis, da skal hand prise vester så lenge hand ser Hvideserch i Grønland og siden prise sudvester så lenge fornefnte Hvidserch staaer i norden, saa maa mand med Guds hjelp friligen søge Grønland.«

Denne kursforskrift viser som de tidligere at man fra Island først søkte å få Hvitserk i sikte — man seilte så vestover til Hvitserk

stod i nord — hadde man ikke da nådd iskanten, skulde man likevel styre i sydvest for ikke å komme inn i den bukt i isen som vanlig ligger ut fra Storfjorden. Det gir god mening å fortsette med sydvestlig kurs, for traff man ikke iskanten så vilde man iallfall treffe Grønlandskysten, og da var det bare å følge den til man kom til bygden. Mogens Heinesen synes ha søkt Hvitserk i vest eller nordvest av Island. Sigurd Stephensens kart fra 1570 avsetter også Hvitserk på Østgrønland i nordvest av Island. Se Grønlands Historiske Mindesmerker, Bind III, side 654, nederst.

I Einar Sökkasons saga fortelles der om Sigurdr Njálsson, at han var en stor sjømann, som ofte reiste til Grønlands ubygdter på fangst. Han kom en sommer til Hvitserk, hvor han fant likene av Arnbjørn Austmann og hans mannskap. Sitt store prektige skib hadde de satt på land, og de hadde bygget sig overvintringshus, men de hadde dødd om vinteren. Deres ben blev ført til kirken, og skibet med etterbåt blev også reddet. Når man leser disse og lignende skildringer, så har man ikke inntrykk av at dette hadde foregått i nærheten av Kapp Farvel. Man tenker uvilkårlig heller på Blossevillekysten og at Hvitserks jøkler lå der nord.

På senere karter avlegges Hvitserk som et høit fjell som stikker op av havet nordvest av Island. Senere kilder nevner også om Hvitserk nordvest av Island uten at de synes å ha full rede på fjellet. Men de peker dog mot Blossevillekysten.

Efter dette mener jeg at Hvitserk er det høie sneklædte fjell som ligger på Blossevillekysten på $68^{\circ} 45'$ n. og $29^{\circ} 44'$ v. Det er mulig Hvitserk kan være den toppen på samme fjellkjede som ligger litt nordøstligere. Da kartene her er dårlige, kan der ikke sies noe bestemt om dette, før der foreligger nøiaktigere karter.

Blåserk.

Vi vil nu se, om det kan bli mulig å gjøre sig en mening om hvad det var man i kildene betegnet med navnet Blåserkr.

C. C. Rafn har forsøkt å bestemme dette fjells beliggenhet og er kommet til at det måtte være et av de høie fjell på den sydlige del av Østgrønland. (Se Grønlands Historiske Mindesmerker, Bind III, side 848.)

Nansen mener, at Blåserkr sannsynligvis må være Ingolvs fjell nord for Angmagssalik. (Se »Nord i Tåkeheimen«, side 224.) Men

han finner det meget vanskelig å bestemme det sikkert efter kildene.

Kommandør Gustav Holm slutter sig nærmest til Nansen, men han peker på flere fjell ved Angmagssalik som kan tenkes å ha båret dette navn. (Se Meddelelser om Grønland, LVI, side 293.)

Selv mente jeg lenge at Nansens opfatning her var den rimeligste. Særlig syntes jeg at hans forklaring med hensyn til Miðjökull og Eirik Raudes reise virket overbevisende efter at jeg hadde sett de tre nedisede kyststrekninger som han kalte jøkler. Men efter hvert som jeg har fortsatt arbeidet med kildene, er jeg kommet til andre resultater, som jeg her kort skal skissere.

Det første vi hører om Blåserk, er i Landnáma, der det fortelles at »Eiríkr (Raude) sigldi undan Snæfellsnesi enn hann kom utan at Miðjökli þar sem Bláserk heitir.« Eirik Raude seilte ut fra Snæfellsnes, og han kom ut til Midjökul, der som det heter Blåserk. I en variant står der at »Han kom undir jökulinn Bláserk á Grønlandi. I en annen variant heter det: »ok kom utan at þar sem hann kalladi Miðjökul, sá heitir nu Bláserkr.«

Omtrent det samme sies både i Eirik Raudes saga og i Thorfinn Karlsevnes saga. Enkelte steder står Mikla jökull istedenfor Miðjökull, men det kan muligens være skrivfeil, eller det kan tenkes at begge disse betegnelser kan være brukt på den jökul det her gjelder.

Hvor skal vi så efter dette søke Blåserk?

Vi vet, at Eirik søkte det land som Gunnbjørn hadde sett, samtidig som han så Snæfellsjökull på Island. Dette land måtte da være Blossevillekysten på Grønland, da det er det eneste strøk på Grønland som man kan se samtidig med Island. Ferden gikk altså mot Blossevillekysten eller mot jøklene på Grønland som strøket kaltes senere.

Den korteste vei fra Island til Grønland er fra Islands nordvestligste nes over til det høie fjell Mount Rigny på Blossevillekysten. Dette fjell er både blått og høit og svarer fullstendig til betegnelsen Blåserk.

I en senere beretning, Grønlands annaler (A. M. 115, 8), G. H. M., I, side 123, står der, at et skib som slet sig løs fra Island, drev ut på havet, slik at man samtidig så, likesom Gunnbjørn tidligere, både Snæfellsjökull og Blåserk på Grønland. De hadde da vært komne nær »Eiríksstefna« (Eirik Raudes rute).

Det fjell Blåserk som her passer best, er fremdeles Rignyfjellet, som er 7600 fot høit. Det ligger Island nærmest, og kan i gunstig vær utvilsomt sees samtidig som man ser fjellene på Island.

I Thorfinn Karlsevnes saga står der videre, at Eirik Raude kom til den *jökul* som heter Blåserk.

Ser vi nu på Rignyfjellet, viser det sig, at det stiger op av en mektig bre eller jökul. Det er da meget naturlig, at når fjellet kaltes Blåserk, så fik breen, jökulen som omgav fjellet, navn efter dette — altså jökulen Blåserk eller Blåserkjökulen.

Jökulen Blåserk omtales flere steder, og man har vært meget i tvil, om dette navn knyttet sig til et fjell eller til en jökul. Nu ser det ut til, at begge deler er tilfelle.

Dette peker også mot Blåserk som et fjell som ligger i eller ved en jökul, hvilket stemmer med Rignyfjellet.

Blåserk nevnes aldri i kursforskriftene som seilmerke. Det passer også fordi den ligger for langt øst til det.

Som seilmerke er det alltid Hvitserk som nevnes, fordi den ligger vestligere.

Summary.

In the ancient Icelandic sources the first discovery of Greenland is ascribed to a man called Gunnbjörn, who is said to have got a view of the Greenland coast *without having lost sight of Iceland's mountains*. This possibility of sighting land on both sides of the Greenland Strait simultaneously has been denied by historians and geographers, for instance Fridtjof Nansen, and, in fact, the distance between Snæfjallanes (793 meters) in NW Iceland and Mount Rigny (2320 meters) on the Blossville Coast is too great to be covered by the view from any single point in the "Strait" (assuming a viewpoint 4 meters above sea-level, and applying a *mean* refraction coefficient). But the difference is not great, only 15 nautical miles, and it must be regarded as probable that under favourable meteorological conditions, with strong refraction, both lands may be sighted from a vessel appropriately located in the Greenland Strait.

Fortunately this assumption can be tested in reality. Every summer the waters W and NW of Iceland are frequented by Norwegian sealers in search of the bladdernose seal and the Greenland shark. When on a voyage to East Greenland in 1931, the author heard several

hunters tell of occasions when they had sighted Iceland and Greenland at the same time, and later on he has from other hunters gathered ample evidence in the same direction. The possibility under favourable conditions of sighting Greenland and Iceland simultaneously from a vessel in the Strait, must then be regarded as an established fact.

Probably Mount Rigny is identical with the mountain called Bláserkr in the old Icelandic sources. Another mountain on the east coast of Greenland, Hvítserkr, which is frequently mentioned in the same sources as a sailing mark, must in the author's opinion be identified with the highest summit of the Watkins Range, situated in $68^{\circ}45'$ N. Lat. and $29^{\circ}44'$ W. Long.

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER

MEDDELELSER:

- Nr. 1. PETTERSEN, KARL, *Isforholdene i Nordishavet i 1881 og 1882*. Optrykk av avisartikler. Med en innledning av Adolf Hoel. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 1, h. 4. Oslo 1926.
- ” 2. HOEL, ADOLF, *Om ordningen av de territoriale krav på Svalbard*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 1. Oslo 1928.
- ” 3. HOEL, ADOLF, *Suverenitetsspørsmålene i polartraktene*. — Særtrykk av Nordmands-Forbundet, årg. 21, h. 4 & 5. Oslo 1928.
- ” 4. BROCH, O. J., E. FJELD og A. HØYGAARD, *På ski over den sydlige del av Spitsbergen*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 3—4. Oslo 1928.
- ” 5. TANDBERG, ROLF S., *Med hundespenn på eftersøkning efter „Italia“-folkene*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift b. 2, h. 3—4. Oslo 1928.
- ” 6. KJÆR, ROLF, *Farvannsbeskrivelse over kysten av Bjørnøya*. Oslo 1929.
- ” 7. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Jan Mayen. En oversikt over øens natur, historie og bygning*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 7. Oslo 1929.
- ” 8. I. LID, JOHANNES, *Mariskardet på Svalbard*. II. ISACHSEN, FRIDTJOV *Tidligere utforskning av området mellom Isfjorden og Wijdebay på Svalbard*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 7. Oslo 1929.
- ” 9. LYNGE, B., *Moskusoksen i Øst-Grønland*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 1. Oslo 1930.
- ” 10. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Dagbok ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908—1909*. Oslo 1930.
- ” 11. ORVIN, ANDERS K., *Ekspedisjonen til Øst-Grønland med „Veslekari“ sommeren 1929*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 2—3. Oslo 1930.
- ” 12. ISACHSEN, GUNNAR, *I Norske Undersøkelser ved Sydpollandet 1929—31. II. „Norvegia“-ekspedisjonen 1930—31*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 5—8. Oslo 1931.
- ” 13. *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner sommeren 1930*. I. ORVIN, ANDERS K., *Ekspedisjonen til Jan Mayen og Øst-Grønland*. II. KJÆR, ROLF, *Ekspedisjonen til Svalbard-farvannene*. III. FREBOLD, H., *Ekspedisjonen til Spitsbergen*. IV. HORN, GUNNAR, *Ekspedisjonen til Frans Josefs Land*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 5—8. Oslo 1931.
- ” 14. I. HØEG, OVE ARBO, *The Fossil Wood from the Tertiary at Myggbukta, East Greenland*. II. ORVIN, ANDERS K., *A Fossil River Bed in East Greenland*. — Særtrykk av Norsk Geologisk Tidsskrift, b. 12. Oslo 1931.
- ” 15. VOGT, THOROLF, *Landets senkning i nutiden på Spitsbergen og Øst-Grønland*. — Særtrykk av Norsk Geologisk Tidsskrift, b. 12. Oslo 1931.

- Nr.16. HØEG, OVE ARBO, *Blütenbiologische Beobachtungen aus Spitzbergen*. Oslo 1932.
- „ 17. HØEG, OVE ARBO, *Notes on Some Arctic Fossil Wood, With a Re-description of Cupressinoxylon Polyommatum, Cramer*. Oslo 1932.
- „ 18. ISACHSEN, GUNNAR OG FRIDTJOV ISACHSEN, *Norske fangstmenns og fiskeres ferder til Grønland 1922—1931*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 1—3. Oslo 1932.
- „ 19. ISACHSEN, GUNNAR OG FRIDTJOV ISACHSEN, *Hvor langt mot nord kom de norrøne grønlandinger på sine fangstferder i bygdene*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 1—3. Oslo 1932.
- „ 20. VOGT, THOROLF, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Heimen“ sommeren 1931*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 5. Oslo 1933.
- „ 21. BRISTOWE, W. S., *The Spiders of Bear Island*. — Reprinted from Norsk Entomologisk Tidsskrift, b. 3, h. 3. Oslo 1933.
- „ 22. ISACHSEN, FRIDTJOV, *Verdien av den norske klappmyssfangst langs Sydøst-Grønland*. Oslo 1933.
- „ 23. LUNCKE, BERNHARD, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers luftkartlegning i Eirik Raudes Land 1932*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 6. Oslo 1933.
- „ 24. HORN, GUNNAR, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Veslemari“ sommeren 1932*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 7. Oslo 1933.
- „ 25. ORVIN, ANDERS K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner til Nordøst-Grønland i årene 1931—1933*. — *Isfjord fyr og radiostasjon, Svalbard*. Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 5, h. 2. Oslo 1934.
- „ 26. GRIEG, JAMES A., *Some Echinoderms from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930*. Oslo 1935.
- „ 27. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814*. Under trykning.
- „ 28. BAASHUUS-JESSEN, J., *Arctic Nervous Diseases*. Reprinted from Skandinavisk Veterinär-Tidsskrift, No. 6, 1935
- „ 29. I. KOLSRUD, OLUF, *Til Østgrønlands historie*. II. OSTERMANN, H., *De første efterretninger om østgrønlandingerne 1752*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 5, h. 7 Oslo 1935.
- „ 30. TORNØE, J. KR., *Hvitserk og Blåserk*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 5, h. 7. Oslo 1935